

Korišćenje sporta i kulture kao polja za propagandno djelovanje u Hrvatskoj prije, za vrijeme i nakon rata bilo je predmet analize Đorđa Pražića u prilogu pod naslovom *Sport i kultura u službi hrvatske propagande*.

Složene procese stvaranja novih nacija i odnarođavanje pojedinih dijelova postojećih pokušao je da objasni kroz rad *O rasrbljavanju* dr Momčilo Subotić iz Instituta za političke studije.

Analizu pisanja jednog od najznačajnijih štampanih medija u Republici Srpskoj Krajini tokom njenog postojanja kroz prilog „*Vojska Krajine*“ list *Glavnog štaba Srpske vojske Krajine* dao je dr Milan Gulić iz Instituta za savremenu istoriju. List je izlazio tokom tri ratne godine (1993–1995), a njegov posljednji broj je objavljen svega nekoliko dana prije nestanka RSK.

Tekuća problematika Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju, pitanje međusobnih tužbi za genocid između Hrvatske i Srbije kao i debate o radu Haškog tribunala pred Generalnom skupštinom Ujedinjenih nacija bile su neke od tema kojih se dotakao Savo Štrbac u radu u kojem je prikazao detalje iz prakse Dokumentacionog informacionog centra *Veritas*.

Današnji položaj srpske manjine u Hrvatskoj i građana Hrvatske srpske nacionalnosti koji žive kao izbjeglice u Srbiji i Republici Srpskoj bio je predmet analize u radovima Simona Đuretića (*Položaj srpskog naroda u Hrvatskoj*) i Danka Perića (*Izbjeglice iz Hrvatske i EU*).

Već po tradiciji, deveti tom zbornika radova završen je tekstom generalnog sekretara Udruženja Srba iz Hrvatske Milojka Budimira, koji je dao pregled aktivnosti tog Udruženja u prethodnom jednogodišnjem periodu (avgust 2012 – avgust 2013).

S obzirom na važnost perioda istorije o kome govori, zbornik radova *Građanski rat u Hrvatskoj 1991–1995*, predstavlja važan prilog proučavanju najnovije istorije srpskog naroda. Zbornik ostaje nezaobilazan u svim budućim istraživanjima građanskog rata koji se 1991–1995. odvijao na teritoriji nekadašnje jugoslovenske republike Hrvatske. Dalje objavljivanje ovog zbornika nesumnjivo je potrebno, a prostora za napredak itekako ima. Treba očekivati da narednih godina sa povećanjem vremenske distance i otvaranjem arhiva i kvalitet zbornika bude podignut na znatno viši nivo.

Milan Gulić

Ivan M. Becić, MINISTARSTVO FINANSIJA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE 1918–1941, Institut za savremenu istoriju, Beograd 2012, str. 539

Izučavanje istorije jednog naroda ne znači proučavanje isključivo vojne i političke istorije, već i izučavanje privredne istorije, istorije života njenih stanovnika, različitih običaja, navika i mentaliteta. Proučavanjem ekonomije jedne države zajednice stiže se uvid ne samo u privredni deo njenog funkcionisanja već i na koji način ovaj deo života prihvataju njeni građani, kakve i kolike napore čine da bi ostvarili što veći prinos i ekonomski stabilno dočekaju narednu godinu, ojačaju svoja domaćinstva, ulažu sredstva u banke bilo lokalnog ili opštredržavnog tipa, iz čega se sastoje njihova očekivanja i predviđanja. Prema tome, istorija ekonomije jedne države je istorija i privatnog i javnog, državnog i onog lokalnog i izolovanog, propagiranog i prikriivenog života. Nije potrebno posebno istaći značaj jačanja privrednog sistema jedne zemlje

i kako snažna ekonomija utiče na geopolitički položaj države i njen status u politici velikih sila, naročito kada je u pitanju područje Balkana.

Ekonomski milje Kraljevine Jugoslavije bio je veoma šarenolik, uzevši u obzir brojne različitosti: nacionalne (često potiskivane – uvek prisutne); privredne (donekle industrijalizovane i potpuno agrarne oblasti, krš, šume i plodne kotline i ravnice); prosvetne (gotovo potpuno opismenjeno stanovništvo – gotovo potpuno nepismeno); sa mnoštvom razlika u običajima, veri, mentalitetu. Sve ove razlike imale su većeg ili manjeg uticaja i na ekonomsku neuravnoteženost države u celini i oblikovale su privrednu sliku države izrazito agrarnog tipa, čije se stanovništvo bavilo primitivnim načinom obrade zemlje, bez mehaničke „injekcije“, bez dobrih puteva i saobraćajnica kojima bi proizvedena roba cirkulisala u druge krajeve ili van zemlje, bez konstruktivnog i stalnog priliva kapitala i planskog ulaganja u poljoprivredu.

Modernizacija i nivo sprovedene industrijalizacije nisu dali očekivane rezultate, kada se uzme u obzir njihova slabost i verovatnoća izvodljivosti, te da nijedan ozbiljniji pokušaj nije dovršen u celini, dok se njihov smisao ogledao u pokušaju povećanja produktivnosti i rasterećenju poljoprivrede kao dominantne privredne grane. Težnja je bila da se Kraljevina izgradi kao moderna privredna država po ugledu na prijateljsku Francusku Republiku, takođe država agrarnog karaktera.

Snažni politički i ekonomski uticaji iz inostranstva smenjivali su se u relativno kratkim vremenski razmacima što nije moglo proći bez posledica na tendencije razvoja jedne nerazvijene i neoptorne privrede. Novostvorena država

sazidana od heterogenih delova radila je na ostvarenju jednostrano razvijene privrede, pa u takvoj situaciji ekonomska sudbina Kraljevine Jugoslavije nije ni mogla biti drugačija zbog nedostataka izvodljivih i efikasnih planova razvojne politike i drugih državnih mera i reformi. Posledica toga bila je jasna i vidljiva: država koja je završetak Velikog rata dočekala kao pobednik ovenčan slavom svoje armije, jedna od čuvara versajskog mira i poretka u jugoistočnoj Evropi i sa određenim ugledom u inostranstvu nije uspeła da se izbori sa problemima u svom „domaćinstvu“, te je Drugi svetski rat dočekala privredno poražena, kao država nemodernizovane privrede, sa nedovoljno produktivnim radom stanovništva, neobučenog i nepismenog za usvajanje savremenih tehnologija i sa masom nezaposlenih i u drugom pogledu neostvarenih Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Jugoslovena.

Ovakvi, nimalo optimistički zaključci mogu se izvući iz većeg dela knjige Ivana M. Beca *Ministarstvo finansija Kraljevine Jugoslavije 1918–1941*. Autor je svoj rad koncipirao u pet tematskih celina, koje ukupno sadrže deset poglavlja. Prva celina „Organizacija Ministarstva finansija“ pruža pregled etapa u razvoju ovog ministarstva, a u kojoj je autor predstavio i biografije svih ministara finansija u Kraljevini, sa karakteristikama njihove finansijske politike.

Druga celina posvećena je državnim prihodima, tako da su prihvaćeni svi njihovi oblici i visine prihoda koje je država ubirala, uključujući neposredne poreze, carine, državne takse i trošarine. Državni rashodi tema su treće celine, u kojoj je autor posebno obradio rashode koji su se odnosili na državni budžet i one rashode koji su bili posledica državnih dugova. U ovoj celini pri-

kazani su različiti politički i ekonomski stavovi iskazivani prilikom donošenja budžeta, kao i (ne)spособnosti države da podmiri sopstvene potrebe i uhvati se u koštac sa rešavanjem problema zaduživanja na strani i drugim javnim dugovima.

Naredna celina posvećena je valutnom pitanju i monetarnoj politici. Posebna pažnja posvećena je unifikaciji novca i načinu na koji je ona izvedena, budući da se radi o temi koja je izazivala polemike tokom čitavog postojanja Kraljevine Jugoslavije, a u određenoj meri aktuelna je i danas. Kretanje vrednosti dinara tokom međuratnog perioda i faktori koji su uticali na njegovu vrednost dobar su pokazatelj pravca finansijske politike i faktora koji su na nju uticali.

U poslednjoj celini autor je prikazao razvoj institucija finansijskog karaktera koje se nisu neposredno nalazile pod ingerencijom Ministarstva finansija, ali čije je poslovanje bilo pod uticajem finansijske politike ovog ministarstva ili je ono preko njih sprovodilo svoju finansijsku politiku. Opisana je delatnost svih berzi na prostoru Kraljevine Jugoslavije, pokušaji osnivanja i političko-ekonomski aspekti ovih pokušaja i karakteristike berzanskog poslovanja u državi. Potom je obrađeno bankarstvo, kao polazna osnova svakog privrednog sistema jedne države. Date su polazne osnove i analizirane su sve etape kroz koje je ova privredna grana prošla, od inflatornog perioda, preko perioda prosperiteta i Velike ekonomske krize, novog ekonomskog kursa premijera Milana Stojadinovića do sloma privatnog bankarstva. U okviru priče o bankarskom sistemu, posebno poglavlje posvećeno je Narodnoj banci Kraljevine Jugoslavije, kao instituciji od izuzetne važnosti kada je reč o finansijskom razvoju i funkcionisanju Kraljevine.

Najveću poteškoću prilikom istraživanja, kako ističe autor, predstavljalo je proveravanje verodostojnosti informacija dobijenih iz arhivskih fondova, sa sumnjom da su mnoge od njih bile podvrgnute korekciji radi manipulacije i prikrivanja stvarnog finansijskog stanja u Kraljevini Jugoslaviji.

Od relevantne arhivske građe autor je koristio objavljene i neobjavljene izvore pohranjene u Arhivu Jugoslavije, pri čemu se najviše oslanjao na fondove Ministarstva finansija, Ministarstva trgovine i industrije, zbirki Milana Stojadinovića, Dobrivoja Stošovića i Centralnog presbira. Autor se trudio da pruži čitaocima što dragocenije podatke koristeći između ostalog ne samo usko stručnu periodiku već i dnevne i nedeljne listove toga vremena, godišnje izveštaje zavoda, banaka, osiguravajućih društava i drugih ustanova. Korišćena je raznovrsna literatura koja broji više od 200 naslova, prvenstveno domaće, ali i strane provenijencije, mada se uočava izostajanje izvora iz stranih arhiva i nedovoljno korišćene literature van jugoslovenskog prostora koja bi još više mogla postaviti tretiranu problematiku u širi istorijski, ekonomski i politički kontekst jugoistočne Evrope u prvoj polovini 20. veka. Ujedno, ova konstatacija daje sliku o položaju srpske nauke danas, hroničnom nedostatku sredstava za istraživanje i krajnje nedovoljnoj mogućnosti za obavljanje istraživanja u inostranstvu.

Delo obiluje tabelama, grafikonima, fotografijama, karikaturama koje su hronološki i tematski uklopljene u koncept knjige. U metodološkom smislu autor je u maniru iskusnog istoričara izbegao zamku čisto ekonomskog pristupa materiji, te je uspeo da ekonomsku stranu istorije Kraljevine Jugoslavije oboji socijalnim, društvenim, kultur-

nim i političkim nijansama i uticajima bez kojih nema dubljih saznanja autorovog predmeta istraživanja.

Knjiga *Ministarstvo finansija Kraljevine Jugoslavije 1918–1941.* u određenim segmentima i kompleksnošću sagledavanja ekonomskih odlika prostora Kraljevine Jugoslavije predstavlja novinu, kada se uzme u obzir da su u ranijoj praksi ekonomista i najvećeg broja istoričara radovi najčešće bili ekonomske sinteze ili su se odnosili na izolovano istraživanje ekonomskih sadržaja. Složeni ekonomski odnosi u Kraljevini Jugoslaviji izloženi su pitkim i jednostavnim rečnikom, a očita je namera autora da izbegne pružanje čisto statističkih podataka kroz štur ekonomsku terminologiju. Obrada ove tematike u mnogim segmentima politički je aktuelna, ali je vidljiv trud autora da pri analizi izvora ostane što objektivniji, stavljajući ih u istorijski kontekst, sa istorijskim tumačenjima bez kojih je nemoguće zamisliti ozbiljnu historiografiju i napisati delo koje će težiti istorijskoj istini.

Knjiga dr Ivana M. Becića ne predstavlja isključivo ekonomsku istoriju države poput Kraljevine Jugoslavije, već ima još jednu dimenziju, budući da istorija privrede, celine poput države, predstavlja i istorijat postojanja nacija u toj državi, istoriju Jugoslovena. Kao neodvojiv deo istorije Jugoslavije, sadrži i istoriju običnog i malog čoveka koji se u državnoj zajednici bori da opstane ili napreduje u materijalnom pogledu i time nesvesno oblikuje i ekonomsku sliku zemlje u kojoj živi. Time je autor uspeo da ostvari vezu između mikro i makro istorije na širokom prostoru proučavanja ekonomije jedne kompleksne državne zajednice kakva je bila država Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevina Jugoslavija.

Da li je stvaranje ove države imalo ekonomsko opravdanje, odnosno da li je ekonomsko stanje u državi bilo možda i najvažniji faktor koji je uticao na njen krah, nameće se kao jedno od brojnih pitanja koje ova knjiga otvara budućim istraživačima i čitaocima.

Slađana Zdravković

Bojan B. Dimitrijević, *THE ROYALIST RESISTANCE IN THE NORTHWESTERN SERBIA 1941–1944*, Institut za savremenu istoriju, Beograd 2012, str. 260

Pred nama je novi prilog Bojana B. Dimitrijevića o istoriji Srbije u Drugom svetskom ratu. To je studija o rojalističkom pokretu generala D. Mihailovića u severozapadnoj Srbiji. Reč je o gerilskim vojnim formacijama koje su nastale posle sloma Kraljevine Jugoslavije i razvile se u vremenu ustanka 1941. godine. Oblast naznačena u naslovu je zbog epicentra ustanka i razvoja ravnogorske organizacije reprezentativna kao uzorak za proučavanje i razumevanje ustaničke organizacije, pokreta otpora i građanskog rata pod okupacijom.

Aprilski rat 1941. odneo je sa političke i istorijske scene Kraljevini Jugoslaviju, njenu vojsku, ali ne i pojedince koji su u grupama i po delovima nastavili da se bore kao pripadnici Jugoslovenske vojske u Otadžbini. Autor je u početnim i završnim poglavljima knjige izabrao hronološki način izlaganja materije pre svega zato što je hronologija bitna za razumevanje događaja na terenu na kome je počeo ustanak u jesen 1941, odnosno posle završnih borbi u Srbiji 1944. Centralna poglavlja, međutim, složena su na način da ilustruju rat posmatran kroz upečatljive analize života pod okupacijom, fenome-